

ARTUR TRAUTMAN
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
Lublin

Polsko-izraelska współpraca kulturalna

Dzisiaj w Polsce żyje zaledwie garstka przedstawicieli narodowości żydowskiej. Społeczność ta została wymordowana podczas II wojny światowej. W dziejach naszego państwa rozdział żydowski został zamknięty, prawdopodobnie na zawsze. Nigdy i nikt nie zdoła jednak zatrzeć śladów obecności tej nacji. Specyfikę egzystencji tych dwóch narodowości oddaje fragment wiersza Słonimskiego:

„Już nie ma tych miasteczek, gdzie szewc był poeta,
Zegarmistrz filozofem, fryzjer trubadurem.
Nie ma już tych miasteczek, gdzie biblijne pieśni
Wiatr łączył z polską piosnką i słowiańskim żalem.
Gdzie starzy Żydzi w sadach pod cieniem czereśni
Oplakiwali święte mury Jeruzalem.
Już nie ma tych miasteczek, choć mgły poetyczne,
Księżyc, wiatry, strawy i gwiazdy nad niemi
Krwia stuleci spisały historie tragiczne,
Dzieje dwu najsmutniejszych narodów na ziemi”¹.

W niniejszym artykule przedstawiam obraz wspólnej egzystencji Polaków i Żydów przed wybuchem II wojny światowej oraz dziś, a także staram się odpowiedzieć na pytanie, czy relacje pomiędzy tymi dwoma narodami w XXI wieku będą nadal tak silne, jak w odległej przeszłości.

Przeszłość

W momencie wybuchu II wojny światowej mniejszość żydowska w Polsce stanowiła największe skupisko na świecie i liczyła ok. 3,5 mln (10%) obywateli². Większość z nich mieszkała w dużych miastach, trudniąc się głównie rzemiosłem i drobnym handlem, a część z nich znalazła również zatrudnienie w przemyśle. Grupą, która najszybciej i najchętniej się asymilowała, była inteligencja. Brała ona czynny udział w życiu intelektualnym i społecznym Polski. Wielu lekarzy, prawników, artystów, dziennikarzy i pisarzy pochodzenia żydowskiego miało ogromny wpływ na rozwój nauki i kultury odbudowującej się po zniszczeniach wojennych II Rzeczypospolitej. Funkcjonowały w Polsce liczne teatry żydowskie, m.in. sławny w całym świecie teatr Estery Racheli Kamińskiej. Tworzono również dźwiękowe filmy fabularne, wydawano książki. Po I wojnie światowej ukazywały się 44 periodyki, w tym 18 dzienników, w połowie lat dwudziestych było już 58 pism, których łączny nakład szacuje się na ponad 300 tys. egzemplarzy. 70% publikacji drukowano w języku jidysz. Bardzo dużym zainteresowaniem cieszył się „Nasz Przegląd”, wydawany od roku 1923, pod redakcją Jakuba Appenszlaka, w którym artykuły drukował również Janusz Korczak. Poeci i publicyści pochodzenia żydowskiego za-

¹ A. Słonimski, *Elegia miasteczek żydowskich*, w: A. Hertz, *Żydzi w kulturze polskiej*, Warszawa 1988, s. 12.

² A. Radziwiłł, W. Roszkowski, *Historia 1871–1939*, wyd. 6, Warszawa 2003, s. 278.

mieszczali swoje teksty również w polskiej prasie. Wśród nich można wymienić Tadeusza Peipera, Juliana Tuwima, Bolesława Leśmiana, Antoniego Słonimskiego, Mariana Hemara czy Junga Brandtstattera. Żydowskie grupy poetyckie wyznaczały nowe trendy artystyczne w poezji.

Należy również podkreślić ogromny wkład przedstawicieli tej mniejszości w rozwój nauki. W 1925 roku w Wilnie został utworzony Żydowski Instytut Naukowy, będący pierwszą w świecie żydowską szkołą świecką. Posiadał on filie w Berlinie, Paryżu, Nowym Jorku i Warszawie. Jego twórcami byli m.in.: Zygmunt Freud, Szymon Dubnow czy Albert Einstein. Zadaniem placówki było badanie sytuacji ludności żydowskiej na całym świecie. W 1928 roku powstał w Warszawie Instytut Nauk Judaistycznych, skupiający wielu znanych w tamtych czasach naukowców³.

Żydowska młodzież miała prawo do korzystania z edukacji na wszystkich szczeblach w języku hebrajskim, lecz największym zainteresowaniem cieszyły się polskie szkoły. W 1921 roku powstała Centrala Żydowskich Organizacji Szkolnych z ok. 150 oddziałami. Propagowała świecki, lewicowy program. Znajdowała się w opozycji do Żydowskiego Stowarzyszenia Oświatowo-Kulturalnego „Tarbut”. Największy jednak wpływ na placówki oświatowe miała Centralna Organizacja Oświatowa „Chorew”, utworzona przez ortodoksyjną partię Agudas Jisroel.

Duży wpływ na sytuację mniejszości żydowskiej w Polsce miała ich reprezentacja w polskim Sejmie, która w latach 1922–1927 liczyła 35 osób.

Pomiędzy Polakami a Żydami cały czas toczyła się rywalizacja, przede wszystkim na płaszczyźnie ekonomicznej. Wśród społeczności żydowskiej bardzo popularna stała się ideologia komunistyczna. Uważano, iż jest to jedyna szansa na stworzenie równego społeczeństwa. Bardzo popularny był również syjonizm, który z kolei wywoływał negatywną reakcję wśród skrajnych, polskich środowisk nacjonalistycznych, które dopuszczały się działań antysemitów.

Od momentu przybycia Żydów na terytorium państwa polskiego byli oni oskarżani o tzw. mordy rytualne czy profanowanie hostii. Uważano, iż dzieci chrześcijańskie były zabijane, a ich krew służyła do przygotowywania przaśnego chleba na Święto Paschy⁴. To przekonanie było umacnianie przede wszystkim przez duchownych chrześcijańskich. Przykładem tego są obrazy przedstawiające sceny z młodymi męczennikami⁵, jak np. budzące wiele kontrowersji dzieło umieszczone w Katedrze Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Sandomierzu⁶. Do dzisiaj wśród przedstawicieli starszych pokoleń funkcjonuje ten pogląd. Od średniowiecza panowało także przekonanie, iż podstępni Żydzi wynosili i profanowali hostię. Chrześcijanie wierzyli, iż poczynania wyznawców Dawida, skierowane przeciwko Bogu ukrytemu w Eucharystii, przyniosą karę całej ludzkości. Obraz Żyda w społeczeństwach pogarszał się w momentach kryzysów społecznych czy ekonomicznych. Epidemie, klęski żywiołowe były uważane właśnie za karę boską. Sądzono, iż Żydzi, chcący wyeliminować chrześcijan, m.in. zatruli studnie. W XIV wieku doszło do procesu Żydów, którzy podczas wymuszonych zeznań wyznali, że hiszpańskie miasto Toledo było ośrodkiem konspiracji i z tego miejsca wysłannicy roznosili truciznę po całej Europie, w małych paczkach lub małych woreczkach. Takie myślenie było groźne dla funkcjonujących gmin żydowskich, gdyż powodowało zbrojne wystąpienia chłopów i biednych mieszczan⁷.

³ R. Szuchta, P. Trojański, *Holocaust – zrozumieć dlaczego*, Warszawa 2006, s. 53.

⁴ A. Unterman, *Żydzi, Wiara i życie*, Łódź 1999, s. 188.

⁵ http://www.midrasz.home.pl/2000/sty/sty00_4.html (14 V 2010).

⁶ http://dziedzictwo.ekai.pl/@sandomierz_katedra (14 V 2010).

⁷ R. Szuchta, P. Trojański, *op. cit.*, s. 74.

Należy jednak podkreślić, iż sytuacja Żydów w Polsce była bardzo dobra⁸. To powodowało, iż przybywali tutaj z całej Europy, gdzie miały miejsce nawet masowe wypędzenia. Polscy monarchowie już od czasów średniowiecznych zdawali sobie sprawę, iż przedstawiciele tej mniejszości narodowej mają kapitał tak potrzebny do rozwoju państwa. Wprowadzano akty prawne, które miały ułatwić im życie i zachęcać do osiedlania się w Polsce. Wiek XVI był nie tylko „złotym wiekiem” kultury polskiej, ale także okresem, w którym rozwój kultury żydowskiej w Polsce miał swoje apogeum. Wówczas powstały pierwsze drukarnie w języku hebrajskim, pierwszy trybunał zajmujący się wyłącznie sprawami dotyczącymi Żydów. W Polsce znajdowało się wtedy ok. 30% światowej populacji tej narodowości. W kolejnych wiekach sytuacja tej nacji zaczęła się pogarszać, głównie ze względu na kryzysy ekonomiczne powodowane m.in. wojnami⁹. Pod koniec XIX wieku na ziemiach polskich pojawiła się ideologia antysemicka. Pewien poseł galicyjski próbował także powołać do życia partię antyżydowską. W latach dziewięćdziesiątych XIX wieku ks. Stanisław Stojalowski miał zamiar stworzyć ruch ludowy, głoszący hasła antysemickie, lecz władze Kościoła katolickiego wyraziły dezaprobatę dla takiego postępowania. W latach 1883–1913 na terenach Królestwa Polskiego było wydawane antysemickie pismo „Rola”. Do grupy działaczy politycznych wyrażających swoją niechęć do narodu żydowskiego należał również Roman Dmowski, autor *Myśli nowoczesnego Polaka*. Pisał w niej o mieszaneczności narodowości wchodzących w skład polskiego społeczeństwa. Podkreślał, iż na płaszczyźnie ekonomicznej najlepiej sobie radzą Żydzi i Niemcy i trzeba będzie rozwiązać tą kwestię¹⁰.

II wojna światowa zburzyła wszystko to, co Żydzi budowali na ziemiach polskich od średniowiecza. Zostali oni początkowo zamknięci przez Niemców w gettach¹¹, a następnie poddani eksterminacji. Następnie Polska była kojarzona jako miejsce, gdzie zginęło miliony bliźnich. „Zimna wojna” niekorzystnie wpłynęła na kontakty kulturalne.

Teraźniejszość

Dopiero w III RP daje się zauważyć obecność i funkcjonowanie środowiska żydowskiego. Po przemianach politycznych w Polsce, zaczął się nowy rozdział w stosunkach kulturalnych pomiędzy tymi dwoma nacjami. Otworzono nowe instytucje mające za zadanie promować dorobek, zaczęto organizować wiele imprez kulturalnych, podpisano porozumienia, mające zintensyfikować wzajemną współpracę. Nadal jednak funkcjonują stereotypy, które nie pomagają w budowaniu obiektywnego obrazu przedstawicieli obu narodów¹². Przed nami jeszcze długi okres poznawania siebie i budowania przyjacielskich relacji, jakie istniały np. w XVI wieku¹³.

W Izraelu powoli wymiera pokolenie, które zna język polski i ma kontakt z polską kulturą. Młodsze pokolenie, niestety ma już problemy ze znajomością naszego języka, zatem nie czyta książek i nie ogląda filmów w oryginalnej wersji językowej. Od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku prezentowano jednak wielkie dzieła polskiego kina, m.in. filmy Krzysztofa Zanussiego, Agnieszki Holland, Andrzeja Wajdy czy Krzysztofa Kieślowskiego. Organizowano wystawy prac Leona Tarasewicza, Krzysztofa Oraczewskiego, Tadeusza Kantora czy Marka Chlady.

Izrael jest również często odwiedzany przez światowej sławy dyrygenta Krzysztofa Pendereckiego oraz przez polskie orkiestry symfoniczne, które współpracują z izraelski-

⁸ Zob. A. D. Pordes, I. Grin, *Ich miasto. Wspomnienia Izraelczyków, przedwojennych mieszkańców Krakowa*, Warszawa 2004, s. 11–77.

⁹ S. Bratkowski, *Pod tym samym niebem*, Warszawa 2006, s. 60.

¹⁰ R. Szuchta, P. Trojański, *op. cit.*, s. 91.

¹¹ S. Ernest, *O wojnie wielkich Niemiec z Żydami Warszawy 1939–1943*, Warszawa 2003, s. 299.

¹² Zob. M. Marzyński, *Sennik polsko-żydowski*, Warszawa 2005, s. 1–112.

¹³ Zob. E. Kurek, *Żydzi, Polacy czy po prostu ludzie*, Lublin 1992, s. 32–86.

mi dyrygentami. Na początku lat dziewięćdziesiątych dużym zainteresowaniem na tamtejszym rynku wydawniczym cieszyło się także *Imperium* Ryszarda Kapuścińskiego.

W Polsce natomiast dosyć często organizowane są wystawy malarzy izraelskich, do tych najważniejszych zaliczyć można m.in. Alexandra Bogena, O. Hofstaettera czy Mosze Kupfermana.

W przełamywania barier dzielących nasze narody niezwykle ważną inicjatywą są wymiany młodzieżowe. Najważniejszym elementem programu są „Marsze Żywych”. Każdego roku do Polski przybywają tysiące Izraelczyków, by odwiedzić miejsca, w których stracili życie ich przodkowie. Z pewnością nasze państwo utożsamiane jest przez nich z największym „cmentarzyskiem” w Europie, ale należałoby jeszcze bardziej zmodyfikować program ich wizyt, by młodzi ludzie mogli poznać także współczesną Polskę.

Dużą rolę odgrywa starsze pokolenia Izraelczyków, które przekazuje wiele nieprzychylnych informacji na temat naszego narodu. Prowadzone są specjalne szkolenia dla nauczycieli i przewodników izraelskich, które mają za zadanie przekazać rzetelną wiedzę dotyczącą okresu okupacji hitlerowskiej. Dzięki staraniom polskich władz oświatowych umieszczono w programie spotkania z Polakami. Niestety, grup młodzieży polskiej w Izraelu jest znacznie mniej, gdyż decydują o tym względy finansowe.

W latach dziewięćdziesiątych ministerstwa oświaty obu państw powołały do życia wspólną Komisję Mieszaną, złożoną z wybitnych literaturoznawców i historyków. Jej celem były konsultacje dotyczące podręczników do literatury i historii, mające wyeliminować wszelkie nieporozumienia¹⁴.

Ogromną rolę w rozwijaniu relacji pomiędzy Polakami a Izraelczykami odegrał papież Jan Paweł II. Karol Wojtyła swoją młodość spędził w przedwojennym Krakowie. Tam miał wielu przyjaciół pochodzenia żydowskiego. Wielu z nich straciło życie podczas II wojny światowej. Wojtyła przebywał cały czas w okupowanej Polsce i doskonale wiedział, jak wiele cierpień doznawał naród żydowski. Będąc papieżem, starał się zrobić jak najwięcej dla pojednania między chrześcijanami a żydami. 13 kwietnia 1986 roku, jako pierwszy następca Świętego Piotra, odwiedził synagogę w Rzymie. Stwierdził tam, iż cały Kościół ubolewa nad antysemityzmem w przeszłości i obecnie¹⁵. Wskazał na ściśle powiązania występujące między judaizmem a chrześcijaństwem¹⁶. Niezwykle istotną była wizyta Jana Pawła II w Ziemi Świętej, w okresie Wielkiego Jubileuszu Chrześcijaństwa w roku 2000. Miała ona prywatny charakter, lecz jako głowa Kościoła katolickiego musiał zwrócić uwagę na problemy, jakie niepokoją te terytoria. Podkreślił, iż należy budować porozumienie pomiędzy wielkimi religiami, gdyż droga nienawiści nie jest żadnym rozwiązaniem. Swoją obecnością pod Ścianą Płaczu czy w Instytucie Yad Vashem pokazał jak dużo się zmieniło w Kościele katolickim po Soborze Watykańskim II. Wyliczając okrucieństwa wojen, Jan Paweł II zwrócił uwagę na konieczność pokojowej drogi do rozwiązania konfliktu pomiędzy Palestyńczykami a Żydami¹⁷.

Po wizycie Jana Pawła II w Izraelu Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało specjalny okólnik dla szkół, którego zadaniem było zachęcenie młodych Izraelczyków do debaty na temat przyszłości stosunków pomiędzy wyznawcami tych religii. W Watykanie natomiast została powołana do życia Komisja ds. Dialogu z Głównym Rabinatem Izraela. Taka postawa papieża dawała wiele powodów do dumy jego rodakom, a także uświadamiała Żydom, iż większość Polaków jest przyjaźnie do nich nastawiona¹⁸.

¹⁴ J. Dowgiało, *Stosunki...*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1995, s. 143.

¹⁵ http://centrumdialogu.oswiecim.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=64%3A1986-04-13-jan-pawe-ii-przemowienie-w-synagodze-wikszej-w-rzymie&catid=52%3Ateksy-kocioa-katolickiego&Itemid=10&lang=pl (18 XII 2010).

¹⁶ <http://ww2.tvp.pl/993,2003101058708.strona> (18 XII 2010).

¹⁷ <http://www.wprost.pl/ar/81748/Sprawiedliwy-wsrod-sprawiedliwych/?l=1193> (19 XII 2010).

¹⁸ http://www.mfa.gov.il/PopeinIsrael/Polish/Znaczenie_wizyty_Papieża_w_Izraelu.htm (19 XII 2010).

Instytucje i inicjatywy

W 1991 roku powstała w Izraelu Fundacja Polonica, której celem jest konserwacja i inwentaryzacja pamiątek polskich, przywiezionych po II wojnie światowej. Rok później, został powołana Polsko-Izraelska Fundacja Kulturalna, finansowana przede wszystkim przez Żydów urodzonych w Polsce. Do jej zadań należała głównie promocja dorobku kultury w obu państwach.

Na Uniwersytecie Hebrajskim w Jerozolimie funkcjonuje Katedra Historii i Kultury Polskiej. W celu jej założenia, powołano specjalną fundację w Polsce, która gromadziła środki finansowe na jej powołanie. Dzisiaj jednak ta placówka boryka się z problemami finansowymi i jej istnienie pozostaje pod znakiem zapytania¹⁹. Z pewnością władze Polski powinny uczynić wszystko, aby także ważna instytucja, promująca nasze państwo w świecie nauki, mogła nadal działać.

W 2000 roku przy Ambasadzie Rzeczypospolitej w Tel Awiwie powstał Instytut Polski. Jest to placówka podlegająca Ministerstwu Spraw Zagranicznych, lecz może liczyć także na wsparcie m.in. Instytutu Adama Mickiewicza, Instytutu Teatralnego, Narodowego Instytutu Fryderyka Chopina, Instytutu Książki oraz Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej. Do jego najważniejszych zadań należy promocja polskiej kultury w Izraelu i pomoc w budowaniu przyjaznych relacji pomiędzy naszymi narodami. W Instytucie działają sześcioposobowe zespoły odpowiedzialne za realizację programu, złożone są z dyrektora, pracownika merytorycznego delegowanego z kraju, ekspertów miejscowych mających bardzo rozległe znajomości oraz pracowników pomocniczych. Od początku funkcjonowania nawiązał współpracę z wieloma placówkami działającymi na terenie Izraela. W jego siedzibie znajdują się biblioteka i czytelnia polskiej prasy. Organizowane są także kursy języka polskiego, wystawy czasowe, wernisaże, a także spotkania z wieloma gośćmi. Do Instytutu może zgłosić się każdy, kto chciałby się dowiedzieć czegoś więcej o naszym państwie, jego historii, tradycji.

Dzięki pomysłowi Żydowskiego Instytutu Historycznego powstała idea stworzenia w Warszawie Muzeum Historii Żydów Polskich. Pomysł znalazł poparcie u polityków obu stron. Fundusze na ten cel zbierane są w wielu państwach na świecie. Dzięki zgromadzonym funduszom jest możliwy zakup pamiątek po polskich Żydach, jak również prowadzenie prac budowlanych. Budynek powstanie na działce przy pomniku Ofiar w Getcie Warszawskim, którą przekazał Urząd Miasta Stołecznego Warszawy. Placówka będzie bardzo ważnym miejscem dla 100 tys. Żydów, którzy każdego roku odwiedzają Polskę. Będzie przypominać przede wszystkim o wielowiekowym współistnieniu tych narodów. Muzeum ma być także miejscem spotkań i dyskusji na tematy związane z historią Żydów w Polsce²⁰.

Od 1996 roku jest realizowany program wymian młodych przywódców. Wspierany jest on m.in. przez polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Według założeń twórców tego projektu, ma on pomóc w przełamywaniu wzajemnych stereotypów i budować trwałą płaszczyznę porozumienia pomiędzy tymi narodami. Uczestnikami są przedstawiciele życia społecznego i politycznego.

W Polsce, każdego roku odbywa się niezliczona liczba festiwali związanych z kulturą żydowską. Najważniejszy i największy z nich odbywa się cyklicznie w Krakowie. Jest to jedno z największych tego typu wydarzeń na świecie. Podczas festiwalu można posłuchać muzyki klezmerskiej, chasydzkiej, ludowej, synagoidalnej, klasycznej, można obejrzeć wystawy, zobaczyć pokazy filmowe, a także wziąć udział w warsztatach. Pierw-

¹⁹ http://www.sprawynauki.lap.pl/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=524 (18 XI 2010).

²⁰ <http://www.jewishmuseum.org.pl/articles.php?mild=84&lang=pl> (2 VI 2010).

szy festiwal odbył się w roku 1988, natomiast dzisiaj impreza już jest znana na całym świecie i przyciąga największe sławy różnych dziedzin kultury i sztuki żydowskiej²¹.

Bardzo ciekawą inicjatywą jest współpraca miast polskich i izraelskich. W 1994 roku Chełmno podpisało umowę z Holon o wzajemnej współpracy. W jej ramach są organizowane projekty skierowane do młodzieży. Miasta zorganizowały również wspólne stoisko podczas EXPO 2000 w Hanoverze²². W 1994 roku podobną umowę podpisały Nowy Sącz i Netanya. W 2006 roku umowę o kooperacji zawarli przedstawiciele Kielc i Ramli. Od tego momentu podczas wizyt urzędników są omawiane możliwości nawiązywania współpracy przez przedsiębiorców z tych miast. Organizowane są wymiany młodzieżowe²³. W roku 1994 podczas obchodów 50. rocznicy likwidacji łódzkiego getta zostało zawarte porozumienie o partnerstwie z Tel Awiwem, gdzie funkcjonuje Stowarzyszenie byłych Łódzian. W ramach współpracy zorganizowano w roku następnym Dni Izraela w Łodzi, na tej imprezie promował się Urząd Miasta, jak również podmioty gospodarcze. Również w roku 1995 powstała Fundacja Monumentum Iudaicum Lodzense, której najważniejszym celem była renowacja cmentarza i innych zabytków kultury żydowskiej. W latach dziewięćdziesiątych zapoczątkowano przyjazdy byłych mieszkańców do Łodzi. Dziś również władze polskiego miasta intensywnie zabiegają o inwestorów i jak najlepsze kontakty gospodarcze. Co roku organizowane są specjalne misje gospodarczo-kulturalne. Łódź każdego roku bierze także udział w największych targach turystycznych basenu Morza Śródziemnego, International Mediterranean Tourism Market, w stolicy Izraela. Strona izraelska wspiera także finansowo takie inicjatywy, jak sprzątanie żydowskich cmentarzy, budowę Centrum Dialogu w Łodzi oraz wiele innych²⁴. Z Tel Awiwem współpracuje również Warszawa. Obejmuje ona handel, ekonomię, kulturę, sport, turystykę, oświatę i gospodarkę komunalną²⁵. Podobne umowy podpisały: Sulęcín z Eilat i Tczew z Lew Hasharon. Od 1992 roku współpracują Lublin i Rishon Le Zion. Organizowane są imprezy promujące kulturę obu państw. Organizowane są wymiany młodzieży szkół średnich obu miast, imprezy kulturalne, m.in. koncerty, dni kultury polskiej i żydowskiej, warsztaty dla osób niepełnosprawnych, wystawy fotograficzne²⁶. W 2001 roku wraz z przedstawicielami Rishon Le Zion otwarto szlak Żydów lubelskich, mający pokazywać jak duże znaczenie dla Lublina miała ta narodowość. W kolejnych latach w Izraelu występowały gościnnie lubelskie zespoły muzyczne i taneczne. Dostępczo często organizowane są również spotkania władarzy obu miast, na których poruszane są problemy związane z funkcjonowaniem miast i wymieniane są wspólnie poglądy dotyczące wielu spraw²⁷. W Lublinie działa założone w 1999 roku przez metropolitę lubelskiego, abp. Józefa Żyćńskiego, Centrum Dialogu Katolicko-Żydowskiego. Zadaniem Centrum jest edukacja młodych księży w duchu Soboru Watykańskiego II, czyli uświadamiania katolikom konieczności współpracy z wyznawcami wszystkich religii na świecie, w tym z żydami.

***

Momentem przełomowym w relacjach polsko-izraelskich były wydarzenia, jakie miały miejsce w Polsce głównie w roku 1989, mianowicie pierwsze wybory parlamentarne, dzięki którym do władzy mogła dojść dotychczasowa opozycja. Był to rok zamykający pewien trudny okres i rozpoczynający zarazem nowy. Wówczas wewnętrzne oraz zewnętrzne uwarunkowania polityki zagranicznej naszego państwa były dość skompli-

²¹ <http://www.jewishfestival.pl/index.php?pl=strony&nrstr=3> (2 VI 2010).

²² http://www.chelmno.pl/main/index2.php?id_linku=28&lang=pl&p=wz&kiosk= (1 VI 2010).

²³ http://www.um.kielce.pl/pl/wspolpraca_z_zagranica/ramla__izrael (1 VI 2010).

²⁴ <http://uml.lodz.pl/index.php?str=1909> (1 VI 2010).

²⁵ http://um.warszawa.pl/v_syrenka/new/index.php?dzial=aktualnosci&ak_id=3284&kat=11 (1 VI 2010).

²⁶ <http://www.um.lublin.pl/um/index.php?t=550&> (1 VI 2010).

²⁷ *Sieczki pamięci. Żydowskie miasto w Lublinie – losy, miejsca, historia*, red. J. J. Bojarski, Lublin 2001, s. 128.

kowane. Polska znajdowała się w ciężkim kryzysie polityczno-instytucjonalnym, społecznym i gospodarczym. Ostatecznie uległ zatarciu podział Europy na bloki wschodni i zachodni. Rok 1989 był również przełomowy dla stosunków polsko-izraelskich.

Historyczny charakter powiązań pomiędzy Polakami a Żydami z pewnością jest trwałym fundamentem, na którym możemy dzisiaj budować normalne relacje. Jest to jednocześnie pewna bariera tkwiąca głównie w umysłach części naszych społeczeństw i w mniejszym stopniu w umysłach decydentów politycznych. Wśród czynników łączących nasze państwa należy wymienić przede wszystkim: wspólną historię, związki kulturowe, zaangażowanie w proces pokojowy na Bliskim Wschodzie czy sympatię do Stanów Zjednoczonych. Te uwarunkowania wpływają cały czas na poprawę wzajemnych relacji.

Współpraca kulturalna pomiędzy Polską i Izraelem układa się bardzo dobrze. Oba państwa wzajemnie promują kulturę współczesną, a także dorobek zamierzchłych czasów. Podejmowane są różne inicjatywy, np. wymiana młodzieży, instytuty, festiwale, muzea, których zadaniem jest głównie przełamywanie stereotypów. Z pewnością wzajemne relacje kulturalne nie będą już nigdy przypominały tych przedwojennych, lecz bardzo ważne jest, aby oba narody miały świadomość, że łączy ich 1000-letnia wspólna historia.

Polish-Israeli cultural relations

Summary

The history of the cultural Polish-Jewish relations dates back over thousand years. Poland was home for the biggest Jewish community in the world. It was centre of Jewish culture because of significant period of social autonomy and religious tolerance. This situation changed after Partitions of Poland. The most terrible period for Jewish community in Poland was II World War, when Hitler completely destroyed this part of society. After 1989 – fall of communism – we can observe revival of Jewish cultural life.

Every year, Polish and Israeli politicians meet and talk about issues and new ideas. They give money for example for study programmes in universities and high schools and jointly organise anniversaries of tragic dates. There are lot of cultural festivals, with the biggest and most famous in the world Festival in Kraków, organising since 1988. In 2007, in new Museum of History of Polish Jews was put cornerstone. This place will be feature multimedia exhibits on vibrant Jewish community that flourished in Poland for a thousand years.